

Zrupkó Ferencné

110 ÉVE ÉPÜLT A RÓMAI KATOLIKUS NÉPISKOLA ALSÓBOLDOGHÁZÁN

*„.....Ideje hát, hogy felébredj,
és állíts alsó iskolákat!”*
Apáczai Csere János

Községünkben, Jászboldogházán az első iskola létesítését már 1872-ben szorgalmazta Szász Károly kerületi tanfelügyelő. A megvalósítására 23 évet kellett várni, hiszen az 1895-ös tanácsi jegyzőkönyvben a következőket olvashatjuk: „Tekintettel arra, hogy a kérdéses állandó tanyai iskola céljára Bartal Márton jászberényi lakos nagylelkűen megfelelő területet ajándékozott, és az építési költségek fedezésére az egyes érdekelt tanyai lakosok eddig már 127 forint 60 korona készpénzt adakoztak és 8600 db válykot állítottak elő, és így ezáltal a tervezett tanyai iskola építése megkönnyítettén, a várost kevesebb kiadás fogja terhelni, ... a tervezett tanyai iskolának kiépítése megengedtetik. ... a földbirtokosok érdekében építtetik ki, felkéretni határozatik a jászberényi közbirtokossági bizottság ... az érintett kulturális cél támogatására az építkezéshez legalább 1000 kéve nád megszavazásával és kiszolgáltatásával hozzájárulni szíveskedjék.”¹

Az iskola a szolnoki út és a Csíkosba (Kutyinába) vezető út elágazásánál volt, 30-35 perc járásnyira Tápiómajor, 40-45 percre Boldogháza megállótól a Magócs-Kohári-Ágoston dűlőben. A házszám: Tápió 45. A telek egyetlen darabból állt és 400 öl nagyságú. A gazdasági kert 36 öl, udvar és játszótér 296.5 öl, melléképület (WC) 1.5 öl, kőkereszt területe 5 öl, hátrész a főépület mögött 12 öl. (Az 156/2609. számú Jászberény városi képviselőtestületi ülés a vármegyei közgyűlés 30743/94. számú végzése értelmében elrendeli az iskolai játékterek létesítését, és az alsóboldogházai iskolát már ez alapján tervezték.) Az iskolák épületeinek helyszínrajzát 1948-ban Rózsa Sándor igazgató készítette.

A Bartal Márton által adományozott telken épített iskolának téglalap alapja volt. Erre húzták a vályogfalat, „de mert rossz földből vert vályogból készült 1897-ben már alapos javításra szorult, s csak 1899-ben lehetett betölteni a tanítói állást.”²

Az iskola tetőzete először nádból készült. Az épület a tanítói lakással együtt 23.6 méter x 7.5 méter alapterületű – beosztása, elrendezése a Gönczy-típusnak megfelelő. Alapterülete 184 m², légköbmétere 703 m³. Az iskolát Csollák Imre tanító idején (1938) átépítették – a korabeli feljegyzés szerint „egészségügyi szempontból”.³

Az épületről, ill. hasznosításáról az 1948-as nyilvántartásból tudunk meg legtöbbet. Eszerint egy tantermében egy tanító foglalkozott a 6-12 éves korosztállyal.

Az első boldogházi tanító fizetését Török Aladár, Jászberény polgármestere terjesztette elő, évi 300 forintban (minimálbér) határozták meg, és lakást is biztosítottak számára. Alkalmazására 1899-től kerül sor. A Szolnok megyei Levéltárban őrzött Jászberény Tanácsülésének 1897-es és az 1906. évi állásfoglalása határozottan kijelenti, hogy csak előírt képesítéssel lehet tanítót alkalmazni. Ez a megállapítás jól tükrözi Jászberény városának az oktatásáért és neveléséért érzett felelősségét. A berényi testület felállította az iskolák rangsorát is, ebben az alsóboldogházai Portelek után a 2. helyen szerepelt. Egy irattári levél 1908-ból erről tájékoztat. „Jézus születése után 1908-ik esztendőben ... Imaházat épít az Alsóboldogházi társaság ... Az alapítók ezek: Nagy Ernő a tanító, neje Turi Mária szülésző ... Ezen levelet írta Kalocsa Miklós nős, 2 gyermek atyja: Mariska leány 7 éves, másik férfi Vendel 3 éves, anyjuk Telek Mária 30 éves, atyjuk 43 éves, volt császári királyi huszár káplár.”⁴ Nagy Ernő (Ernesz bácsi) tanító úr egyben kántor is volt, és ellátta a harangozást is, „és amikor nem volt mise, a kápolnába jövő híveknek a kántortanító olvasott föl.”⁵

Az első tanító nevét írás nem őrzi, két közlőm emlékezete szerint Sisa Róza tanító-kisasszony volt. Az 1913-as és 1929-es egyházmegyei Schematizmus Pászthy Terézt jelöli tanítónak, a gyerekek száma 70-100 közötti. Az 1933-as Schematizmus már Csollák Imre tanítót említi, aki 1944-ig tanít a katolikus iskolában. Szigoráról a volt tanítványok nagyon sokat meséltek, de mindig megjegyezték igazságszeretetét. Az 1943-44-es tanévben szénszünet miatt osztályozás nem volt, a tanulók osztályozó vizsgát tehetek a 114/2-1944. engedély alapján.

A front 1944-ben éri el az alsóboldogházai iskolát. A szemtanúk a következőképpen látták:

„Az alsóboldogházi iskolánál a Muhari Ferenc tanyájánál német tűzérsegi megfigyelő rádióleadó működött, még november 11-én délben is, és azt remélték, megállíthatják az orosz előrenyomulást.

Mivel a 2. ukrán front hetedik gárdahadosztálya igen jelentős létszámmal és több irányból érkezett, ezért a németek komolyabb ellenállás nélkül visszavonultak.”⁶

A háború során a katonák beszállásolása miatt súlyos károk keletkeztek az iskola épületében. A kár mértéke 10 306 forint (1. számú melléklet). A kár helyreállításához segélyért folyamodtak a minisztériumhoz. Nemcsak anyagi kár érte az iskolát, de olyan felbecsülhetetlen értékek is elpusztultak a háborút megelőző időkből, mint a haladási naplók, anyakönyvek. Ezért erről az időszakról pontos statisztikai adatok nem állnak rendelkezésünkre.

A következő évek adatai jól tükrözik az alsóboldogházai iskola fontosságát.

Tanév	Igazgató	Tanító	Évfolyam	Tanulói létszám
1944-45	Szentiványi Béla	Márton Domonkos	I-VI.	47
1945-46	Szentiványi Béla	Márton Domonkos	I-VII.	49
1946-47	Szentiványi Béla	Márton Domonkos	I-VIII.	80
1947-48	Szentiványi Béla	Márton Domonkos	I-VIII.	79
1948-49	Szentiványi Béla	Márton Éva	I-IV.	
		Márton Domonkos	V-VIII.	79
1949-50	Riczkó Á. Zoltán	Simon Gizella	alsó	
		Palásti Jolán	felső	64
1950-51	Riczkó Á. Zoltán	Simon Gizella	alsó	
		Palásti Jolán	felső	87
1951-52	Riczkó Á. Zoltán (II.félévben Grecsuha Mihály)	Tóth Erzsébet	alsó	
		Palásti Jolán	felső	81
1952-53	Riczkó Á. Zoltán	Horthy Irén	alsó	
		Buczko Erzsébet	felső	60
1953-54	Riczkó Á. Zoltán	Horthy Irén	alsó	
		Buczko Erzsébet	felső	68
1954-55	Menyhárt János	Horthy Irén	alsó	
		Tukora János	felső	68
1955-56	Menyhárt János	Horthy Irén	alsó	
		Tukora János	felső	53
1956-57	Menyhárt János (áprilisig) Grecsuha Mihály	Horthy Irén	alsó	
		Tukora János	felső	54
		Grecsuha Mihály		
1957-58	Grecsuha (Gátfalvi) Mihály	Horthy Irén	alsó	
		Vass Mária	felső	49
1958-59	Menyhárt János	Szabó Sándorné	alsó	
		Szabó Sándor	felső	52
1959-60	Menyhárt János	Szabó Sándorné	alsó	
		Szabó Sándor	felső	41
1960-61	Menyhárt János	Szabó Sándorné	alsó	
		Szabó Sándor	felső	33
1961-62	Menyhárt János	Szabó Sándorné	alsó	
		Szabó Sándor	felső	29
1962-63	Menyhárt János	Szabó Sándorné	alsó	
		Szabó Sándor	felső	19
1963-64	Menyhárt János	Pintér István	alsó	13

1. sz. kép Az alsóboldogházi elemi népiskola

A fenti nevek és adatok történelmet írtak az alsóboldogháziak életében. Említésre méltó az 1946-os év, amikor is községünk július 1-jén elszakad Jászberénytől, és a Boldogháza, Csíkos, Tápió tanyarészek önálló községgé egyesültek.

Már az első ülések egyikén, a 49/1946. számú előterjesztés az alsóboldogházi iskolával foglalkozik, miszerint: „... A Boldogházai római katolikus iskola dologi kiadásainak vállalását kéri.”⁷⁸ A községi főjegyző Jeskó János jelenti, hogy „ennek az iskolának dologi kiadásait a leválás előtt Jászberény város viselte, a község 95 %-ban római katolikus vallású, az állami iskolák dologi kiadásait is a község viseli, ezért javasolja, hogy a kérdéses iskola dologi kiadásainak viselését 1946. július 1-jei hatállyal Boldogháza község vállalja át.”⁷⁸

A képviselő-testület egyhangúlag elfogadja az előterjesztést, és határozatában rögzíti „... úgynevezett Alsóboldogházai Római Katolikus Iskola összes dologi kiadásait, úgymint épületfenntartás, fűtés, takarítás, takarítóeszközök beszerzése, az épület tűzbiztosítása ... átvállalja.”⁷⁹

Az iskola életében fontos volt a második tanító beállítása. Ezzel a kéréssel a 35/1946-os beadvány foglalkozik, melyben „Márton Domonkos tanító kéri az alsóboldogházai római katolikus iskolába a második tanítói állás betöltését.” Kérését azzal az indokkal utasítja el a képviselőtestület, hogy a tanulók létszáma oly csekély (az előző tanévben 49 volt), hogy nem szükséges új tanerő alkalmazása. Mivel a nyilvántartásba vétel csak augusztusban történt, a képviselőtestület még nem tájékozódott, hogy szeptembertől már 80 gyerek lesz az iskolában.) A második tanító 1948 szeptemberében állt munkába – alsó tagozaton – Márton Éva személyében. Kinevezését – mivel még felekezeti iskola volt, az iskolaszék terjesztette elő, melynek elnöke Pintér Pál plébános volt, és a vármegyei Közigazgatási Bizottság hagyta jóvá.

Az 1948-as esztendő megzavarja Jászboldogháza – különösen a katolikus iskola – nyugalma. A 22. képviselői ülés jegyzőkönyvéből idézem Jeskó János főjegyzőt. „... a felekezeti iskolák államosítása azért vált időszerűvé, mert a demokrácia azt a feladatot tűzte ki céljául, hogy a föld és a gyár után végre az iskolákat is a nép vegye

a kezébe.” A helyi viszonyokra nézve előadja a főjegyző, hogy községünkben öt tanteremben állami tanítók, egy tanteremben római katolikus felekezeti tanítás folyik. Utal rá, hogy az állami iskolákban ugyanúgy folyik hittan tanítás, mint a felekezetiben. A továbbiakban „a felekezeti iskola fenntartása ezentúl a szülőkre hárul és ez tetemes költséggel fog járni.”⁹ Mindezek alapján kéri „a képviselő-testületet megértő és a kor szellemének a demokratikus fejlődés viszonyainak megfelelő, lehetőleg egyhangú határozathozatalra.”⁹ A képviselő-testület nem tud dönteni. (Ez nem véletlen, ez egy külön dolgot azonosítja, ahogyan a boldogházi gazdák megpróbáltak talpon maradni a „demokráciában”). Indokuk között szerepelt, hogy nincsenek kellően felvilágosítva az adott témában. Egyedül Sass Pál képviselő fogalmazott tisztán: „a néptől kapták a megbízást, és most a néppel állítják őket szembe.”⁹

Az államosítás kérdésében végül is az 1948. XXXIII. tc. szellemében jártak el. Az alsóboldogházi katolikus iskolában az államosításról szóló jegyzőkönyvet 1950. május 27-én vették fel, a miniszteri határozat pedig 1950. július 18-án érkezett meg.

2. sz. kép Az 1905-ben emelt kőkereszt

Ebből az időszakból származik az a megyei pártjelentés, mely Jász-Nagykun- Szolnok vármegye 39 településéről szól. Községünkről ezt írták: „Jászboldogháza: A pap látszólag semlegesnek mutatkozik, de lepel alatt megkezdte az uszítóhadjáratot, aminek bizonyítéka az, hogy az igen szépen fejlődő úttörőmozgalomban résztvevő egyes gyermekek szülei... nem engedik gyermekeiket a mozgalomba, mert az úttörőmozgalom szerintük lassan hittörő mozgalommá válik.”¹⁰

Az alsóboldogházai iskola történetében a következő meghatározó dátum a jászkiséri tanyai kollégium megnyitása volt az 1961/62. tanévben. Ha az előzőekben ismertetett statisztikát megvizsgáljuk a tanulói létszám 40-ről 29-re, majd 19-re csökkent.

A tanyai kollégium megnyitásának gondolata az iskolák körzetesítési folyamatával egyidőben született.

A körzetesítés megvalósítása kezdetben nagyon akadozott, mert sok helyen a szülők is nagyon elleneztek, és nem egyszer a pedagógusok is (anyagis és egyéb szociális okok miatt), de a tanácsis szervek sem álltak az ügy mellé. (Egy korabeli országos adat szerint az 1960-61. tanévben minden 100 szakórából 58.1 %-ot szaktanár tartott. Ha az adott időszakban ezt az alsóboldogházai iskolában vizsgálok, a két alkalmazott tanítói oklevéllel rendelkezett, tehát a szakoktatás nem volt biztosított.)

A szakoktatás hiányával magyarázott körzetesítés, a termelőszövetkezet tanya felszámolási akciója, az iskola létszámának – a párthatározatnak megfelelően – a csökkenéséhez vezetett.

A végső felszámolást az 1963-as árvíz után kialakult helyzet tette lehetővé. Így ír levelében erről az alsóboldogházai iskola egyik utolsó tanítója, Szabó Sándor: „1963. március 7-én 23 órakor a Zagyva és a Tápió a hirtelen jött olvadás miatt kilépett a medréből (két helyen fölrobbantották a gátat), és elöntötte az Újszász felé eső területek jó részét a tanyákkal együtt. A víz az iskolát is megközelítette. Az iskola küszöbéig jött fel a víz. A veszélyeztetett tanyákból kiköltöztették a családokat. Csak tutajon tudtunk közlekedni. A község területének kétharmad része 6000 kh és 520 lakott tanya víz alá került.”

Szeptemberben Pintér István tanító még 13 gyerekekkel az alsóban elkezdte a tanítást, de mindenki tudta, hogy ez az iskola utolsó tanéve. A terület az Aranykalász Termelőszövetkezeté lett. Az iskolát lebontották, falát töltésként használták fel a dűlőúton. Az egykori iskola helyét az 1905-ban emelt, még ma is meglevő kőkereszt jelzi az alsóboldogházai határban.

2006-ban lesz 100 éve, hogy 1906-ban újabb iskolák épülnek a Jászberényhez tartozó Boldogházán.

Ekkor készült el Sóshida, Boldogháza belterületi, Tápió és Csíkos iskolája.

1. számú melléklet

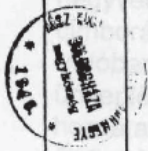
Kimutatás.

Boldogháza községnek a háborús események következtében megrongált középületeiről:

A Község neve.	Az épület megjelölése	Milyen állapotban van? Milyen összegre volna szükség.	Ebből adóig milyen összeg van biztosítva.	Milyen összeg fedezetlen?	Az építkezésre miért van szükség?
Boldogháza	Áll. boldogházai ált. iskola	Fróint 11.446	semmi	11.446.	A tanítás zavartalán menetének biztosítása és a további károsodás megakadályozása.
Boldogháza	Boldogházai-Sóshida tanyai állami iskola	10.174	"	10.174	"
Boldogháza	Boldogháza- Alsóboldogházai tanyai rom. kat. iskola	10.306	semmi	10.306	"
Boldogháza	Boldogháza tápió tanyai állami iskola	7.251	semmi	7.251	"
Boldogháza,	Boldogháza Csikos tanyai állami iskola	1.279	semmi	11.279	"
Összesen:		50.476 Ft.	"	50.476, Ft.	

Jegyzet: A fenti iskola épületek fenntartási költsége az elszámlálás előtt Jászberény várost terhelte, most Boldogháza nagyközségé alakulása folytán Boldogháza községet terheli. Boldogháza község 1945.- 47 években újjáépítési segílyt nem kapott.
Boldogháza, 1947. évi április hó 13.

főjegyző.

BIBLIOGRÁFIA

- ¹ SZML Jászberény tanácsulése jegyzőkönyvek 1895. 51/585. január
- ² Adatok Szolnok megye történetéből SZML Szolnok 1980. 250.p.
- ³ SZML Rózsa Sándor igazgató kézírata az iskolák leltári felvételéről 1916-1948
- ⁴ Plébániai irattár Jászboldogháza
- ⁵ Évek könyve – Jászboldogháza régen és ma
Kiadó: Jászboldogháza Önkormányzata 1996. Szerkesztette: Konkoly Béláné és Zrupkó Ferencné
- ⁶ Jászboldogháza 1945-1970. Jászboldogháza
- ⁷ (Jász)boldogházai iskolai anyakönyvek /Általános Iskola Jászboldogháza, Kossuth u. 1./
- ⁸ SZML Boldogházi közgyűlési jegyzőkönyvek 49/1946.
- ⁹ SZML Boldogházi Közgyűlési jegyzőkönyvek 49/1946.
- ¹⁰ Nánási Mihály: A közoktatás államosítása Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyében Zounok 8.
SZML 1993. 148.p.
- ¹¹ SZML Jászberény város közgyűlésének jegyzőkönyve 1906-07. 218. kgy.

Fodor István Ferenc

„A VASFEJŰ KUNOK KÖZÉ TARTOZÓNAK SZÁMÍTOM MAGAM.”

(Körmendi Lajos 1946-2005)

A magát Móricz Zsigmond szavaival meghatározó író, költő 1946. június 6-án született Karcagon, s meg is maradt karcaginak haláláig. Élete és életműve túlterjeszkedett Karcag és a Kunság határain, azonban a hajdani Jászkun-Hármas-Kerület határai nagyban meghatározták tevékenységének célterületét.

1974-től jelentek meg rendszeresen riportjai, versei és szociográfiái. A MÚOSZ újságíró iskoláját elvégezte, majd az ELTE magyar-népművelés szakán szerzett diplomát. A rendszerváltoztatáskor politikusként is bemutatkozott, az ő MDF szervezete kezdeményezte a megye régi nevének – Jász-Nagykun-Szolnoknak – visszaállítását. A Maholnap hasábjain megjelent javaslatát a jákóhalmi honismereti szakkör is támogatta levelében. 1990-92 között szülővárosa alpolgármestere volt. Az ott létrehozott Barbaricum műhelyben számtalan értékes mű jelent meg a Nagykunságról, s több kulturális tanácskozást is szervezett Karcagon, és a később önállósodó Berekfürdőn, melyeken mi – jászsági barátai – is részt vettünk.

A Jászkunság főszerkesztőjeként részese volt évkönyvünk indításának is, hiszen az első szabad választás időszakában egyre több helyen jelentek meg helyi újságok, kiadványok, évkönyvek. A folyóirat 1993 februárjában megjelent jászsági különszámát – kezdeményezésére – Pethő László szerkesztette. A sikeres tematikus szám adta Pethő Lászlónak és a köré szerveződött értelmiségieknek az ötletet a Jászsági Évkönyv létrehozására.

A jászokat – és kunokat – rendszeresen említette, példának állította műveiben, cikkeiben. Álljon itt néhány mondat a Metro újságban megjelent „A jó együttéléshez jó szándék is kell” című cikkéből: „A jászsági hagyományápolás készített először őszinte szájtátásra... Már egy évti-